

Hervorming van de vennootschapsbelasting

PROF. DR. S. CNOSSEN*

In een interview in NRC Handelsblad van 18 mei 1983 bevestigde de staatssecretaris van Financiën zijn voornemen het tarief van de vennootschapsbelasting te verlagen. Tevens gaf hij te kennen dat het Ministerie ook op andere maatregelen studeerde om de fiscale druk op het bedrijfsleven te verlichten. De auteur van dit artikel is van oordeel dat beter eerst bestaande verstoringen in het belastingstelsel ongedaan kunnen worden gemaakt voordat nieuwe ad-hoc-maatregelen worden getroffen. Naar zijn mening dient aangestuurd te worden op een integratie van vennootschaps- en inkomstenbelasting van uitgedeelde vennootschapswinsten. Hij heeft geen sympathie voor de reeds bestaande vermogensaftrek en dividendvrijstelling en ziet ook weinig in een z.g. Monory-aftrek.

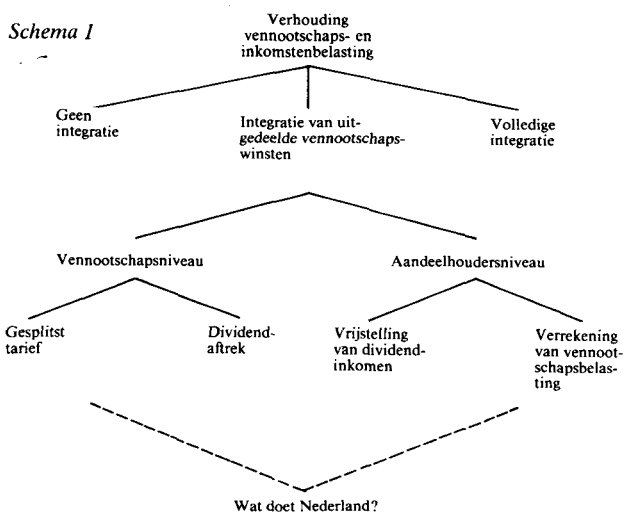
Het belang van de vennootschapsbelasting

Vennootschappen vervullen een cruciale maatschappelijke en economische functie. Als zelfstandig rechtspersoon kunnen zij zaken op eigen naam stellen, zelf in rechte voor hun belangen opkomen, en regels van dwingend recht voorschrijven aan hen die bij hun bestaan zijn betrokken. Vennootschappen kunnen zich naar believen vermenigvuldigen en in beginsel is hun levensduur onbeperkt. Hoewel er uitzonderingen zijn die de regel bevestigen, geldt in het bijzonder voor vennootschappen dat het geheel meer is dan de som van de delen.

Economisch is het belang van de vinding van de vennootschapsvorm – terecht – op één lijn gesteld met de ontdekking van stoom en elektriciteit 1). De moderne industriële ontwikkeling is volstrekt ondenkbaar zonder de vennootschapsvorm waarin kapitaal en arbeid tot wederzijds voordeel kunnen worden samengebracht voor produktieve doeleinden. Zonder overdrijving kan de vennootschap worden gekarakteriseerd als „the central economic institution of modern society” 2).

De vennootschapsbelasting wordt daarom terecht van stal gehaald bij de discussie over maatregelen ter stimulering van de bedrijvigheid 3). Zo heeft de staatssecretaris van Financiën voorgesteld het tarief te verlagen van 48% tot 40%. Hoewel beter dan niets, is het bezwaar van deze suggestie dat het, mede in het licht van het omvangrijke begrotingstekort, niet verstandig is een belasting te verlagen indien niet tegelijkertijd een aantal door die belasting veroorzaakte verstoringen van het economische handelen wordt opgeheven. Die verstoringen hebben met name betrekking op de dubbele belasting van uitgedeelde vennootschapswinsten (dividenden). Indien er ruimte is voor lastenverlichting, dient daarom eerst iets aan die dubbele druk te worden gedaan.

De verlichting van de dubbele druk wordt in de fiscaal-wetenschappelijke literatuur met *integratie* aangeduid, omdat zij plaatsvindt in het raakvlak van vennootschaps- en inkomstenbelasting. Na een uiteenzetting van het huidige stelsel waaronder de vennootschapsbelasting een afzonderlijke heffing is (geen integratie) en een schets van de theoretisch meest juiste benadering waarbij de belastingheffing over uitgedeelde en ingehouden winst geheel opgaat in de inkomstenbelasting (volledige integratie), bespreekt dit artikel de verschillende mogelijkheden die bestaan om de dubbele druk uitsluitend met betrekking tot de *uitgedeelde winst* te verzachten 4). Schema 1 geeft daarvan een overzicht. Aan het slot van het artikel wordt geprobeerd een antwoord te geven op de vraag wat Nederland het beste zou kunnen doen.

* De auteur doceert fiscale economie aan de Economische Faculteit van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Dit artikel is gebaseerd op aantekeningen ten behoeve van een lezing in de cursus Vennootschapsbelasting georganiseerd door het Post-Academisch Onderwijs Belastingwetenschap. De auteur is P. Kavelaars en L.G.M. Stevens erkentelijk voor hun commentaar op het concept van het artikel.

1) Door N.M. Butler, geciteerd in: R. Goode, *The corporation income tax*, New York, 1951, blz. 11.

2) E. Mason, Corporation, in: *International encyclopedia of the social sciences*, 3e ed, New York, 1968, blz. 396.

3) Hoewel de opbrengst van de vennootschapsbelasting betrekkelijk gering is – 6,6% van de totale belasting- en premie-opbrengst, met inbegrip van de vennootschapsbelasting over aardgaswinsten –, wil dat nog niet zeggen dat haar effecten kunnen worden veronachtzaamd. Immers, ook al betaalt een vennootschap weinig of geen belasting, desalniettemin zal zij terdege rekening moeten houden met het bestaan ervan. Voor de opbrengstpercentages in Nederland en andere OECD-landen wordt verwezen naar Organisation for Economic Co-operation and Development, *Revenue statistics of OECD member countries 1965-1981*, Parijs, 1982, blz. 73.

4) Voor een algemene literatuurverwijzing vestig ik de aandacht op S. Cnossen (red.), *Het verrekeningsstelsel in opmars: wat doet Nederland?*, Deventer, 1979; C.E. McLure Jr., *Must corporate income be taxed twice?*, Washington (DC), 1979; en M. Norr, *The taxation of corporations and shareholders*, Deventer, 1982.

Ter inleiding dient nog te worden opgemerkt dat voorstellen ter verlichting van de dubbele druk niet afhankelijk zijn van de vraag wie de vennootschapsbelasting uiteindelijk draagt. Zou de belasting namelijk niet door aandeelhouders maar door consumenten of werknemers worden gedragen, dan dient zij als een inferieure omzet- of loonsombelasting van de hand te worden gewezen – inferieur omdat de belastingdruk willekeurig varieert met de verhouding tussen winst en omzet, dan wel tussen winst en loonsom van ondernemingen. Voor dit soort heffingen mag natuurlijk geen plaats zijn in een billijk en systematisch ingericht belastingstelsel.

Klassieke stelsel

In Nederland worden vennootschapswinsten – kleine nuanceringen daargelaten – belast naar een proportioneel tarief van 48 percent. Bij de vaststelling van het belastbare bedrag wordt geen rekening gehouden met winstuitdelingen aan aandeelhouders, of, wat op hetzelfde neerkomt, dividendinkomen wordt bij hen door de progressieve inkomstenbelasting getroffen zonder acht te slaan op de vennootschapsbelasting die daarover reeds is betaald. Dit verschijnsel staat in de belastingwetenschap bekend als de economische dubbele heffing van uitgedeelde vennootschapswinsten. Onder het door Van den Tempel zo genoemde *klassieke stelsel* wordt de heffing van de vennootschapsbelasting derhalve volkomen gescheiden gehouden van de inkomstenbelasting 5).

De werking van het klassieke stelsel kan aan de hand van voorbeeld 1 worden geïllustreerd. Stel dat de winst vóór vennootschapsbelasting (Vpb) van een onderneming f. 300 bedraagt en dat daarop een tarief van 50% wordt toegepast. Vervolgens wordt de resterende winst van f. 150 volledig uitgedeeld en op aandeelhoudersniveau nogmaals belast naar een schijventarief van de inkomstenbelasting (IB) van, stel, 30% of van 70%. De gecombineerde druk van vennootschaps- en inkomstenbelasting bedraagt nu f. 195 of f. 255. Indien de totale belasting vervolgens wordt uitgedrukt in een percentage van het oorspronkelijke vennootschappelijke broninkomen van f. 300 resulteert een effectief tarief van 65% voor de aandeelhouder die in de IB-schijf van 30% valt, en een tarief van 85% voor de aandeelhouder in de hoge schijf. Als deze effectieve tarieven ten slotte worden vergeleken met het bij elke aandeelhouder passende marginale schijventarief, blijkt het dividendinkomen van de ene aandeelhouder 117% en dat van de andere aandeelhouder 21% te worden overbelast.

Voorbeeld 1. Klassieke stelsel

A. Vennootschapsniveau			
1. Winst vóór Vpb		300	
2. Vpb: 50% (1×2)		150	
B. Aandeelhoudersniveau			
3. IB-schijventarief	30%		70%
4. Dividendinkomen (1-2)	150		150
5. IB (3×4)	45		105
C. Gecombineerde druk			
6. Totale belasting (2+5)	195		255
7. Effectief tarief (6:1)	65%		85%
8. Overbelasting [(7-3):3]	117%		21%

Verstoringen

De stelselmatige overbelasting van uitgedeelde vennootschapswinsten is niet alleen onbillijk, maar heeft ook een vijftal door empirisch onderzoek gestaafde verstoringen van het economische handelen tot gevolg die als ernstige „excess burdens” of „dead-weight losses” aan de kaak moeten worden gesteld: de vermindering van het reële inkomen ten gevolge van de door de belasting geïnduceerde misallocatie van produktiemiddelen is groter dan het bedrag dat in de schatkist vloeit 6).

In de eerste plaats zal de dubbele druk winsthouding bevorderen, omdat het rendement na belasting op geherinvesteerde ingehouden winst groter is dan het rendement na belasting op uitgedeelde en herbelegde winst. Zodoende wordt ingehouden winst niet onderworpen aan wat de „test of the market place” wordt genoemd waardoor het mogelijk is dat zij voor inferieure doeleinden wordt aangewend 7). Ook zullen ondernemingen

geneigd kunnen zijn hun opgepotte winsten te gebruiken voor het verstevigen van hun marktpositie door middel van fusies. Dit zal monopolistische tendensen in het bedrijfsleven versterken en de startpositie van nieuwe ondernemingen bemoeilijken.

In de tweede plaats zal het klassieke stelsel het aantrekken van vreemd vermogen stimuleren, omdat rente, in tegenstelling tot dividend, wél aftrekbaar is voor de bepaling van de belastbare winst. Nieuw vreemd vermogen is goedkoper dan nieuw eigen vermogen. In de periode 1965-1982 is de schuldfinanciering als percentage van het balanstotaal van alle ter beurze genoteerde Nederlandse industriële ondernemingen toegenomen van 54 tot 78. Deze verzwakking van de financieringsstructuur vormt een ernstige bedreiging van de solvabiliteitspositie van het bedrijfsleven 8).

In de derde plaats zullen door het verschil tussen het proportionele vennootschapsbelastingtarief en de hogere progressieve inkomstenbelastingtarieven niet-geïncorporeerde ondernemingen een sterke, door de belasting geïnduceerde voorkeur voor de (besloten) vennootschapsvorm hebben ten einde de hoge marginale tarieven van de inkomstenbelasting te ontgaan. Dit leidt tot een kunstmatige kapitaalbeweging naar de vennootschapssector en een voorkeur voor een niet-geëigende rechtsvorm 9).

In de vierde plaats zal de dubbele druk de optimale verdeling van produktiemiddelen tussen ondernemingen waarvoor de vennootschapsvorm een *conditio sine qua non* voor de bedrijfsvoering is en andere ondernemingen verstoren. De hogere belasting van vennootschappelijk broninkomen betekent namelijk dat het netto rendement op vermogen dat door vennootschappen wordt aangewend, lager is dan het rendement dat door andere ondernemingen kan worden behaald. Dientengevolge zal er kapitaal van de vennootschapssector naar de niet-vennootschapssector vloeien totdat de netto rendementen in beide sectoren weer gelijk zijn. Maar dit impliceert dat de produktie in de vennootschapssector lager is dan overeenkomt met een optimale allocatie van middelen 10).

5) A.J. van den Tempel, *Vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting in de Europese Gemeenschappen*, Brussel, 1970, blz. 7. In tegenstelling tot wat de terminologie doet vermoeden, zijn de integratiestelsels overigens van oudere signatuur dan het klassieke stelsel.

6) Voor een bespreking van het empirische onderzoek zie S. Cnossen, The imputation system in the EEC, in: *Comparative Tax Studies: Essays in honor of Richard Goode*, Amsterdam, 1983, blz. 85-106. De Nederlandse versie van deze bijdrage getiteld: Het verrekeningsstelsel in de EG, is te vinden in *Weekblad voor Fiscaal Recht*, nr. 5548, 10 juni 1982, blz. 613-633.

7) Deze conclusie vindt steun in de bevindingen van W.J. Baumol e.a., *Earning retention, new capital and the growth of the firm. Review of economics and statistics*, 1970, blz. 345-355, die aantonen dat het rendement op nieuw aandelenkapitaal (en vreemd vermogen) aanzienlijk hoger is dan het rendement op ingehouden winst. Voor empirisch onderzoek waaruit blijkt dat het klassieke stelsel winsthouding bevordert, zie M.A. King, *Public policy and the corporation*, Londen, 1977, blz. 166-203; M.S. Feldstein, *Corporate taxation and dividend behaviour, Review of economic studies*, 1970, blz. 57-72; en G.R. Fisher, *Quarterly dividend behaviour*, blz. 149-178, in: K. Hilton en D.F. Heathfield (red.), *The econometric study of the United Kingdom*, Londen, 1970.

8) In de internationale literatuur wordt dit als het ernstigste bezwaar van het klassieke stelsel gezien. Zo komen R.H. Gordon en B.G. Malkiel, *Corporation finance*, in: H.J. Aaron en M.J. Boskin (red.), *The economics of taxation*, Washington (DC), 1980, blz. 132-192, tot de conclusie dat de welvaartsverliezen van een „highly levered capital structure (are) large and unpredictable”. Voor ander empirisch onderzoek dat aantoonde dat het klassieke stelsel de eigen-vermogenskosten verhoogt, zie King, op.cit., blz. 222-227, en L. Tambini, *Financial policy and the corporation income tax*, in: A.C. Harberger en M.J. Bailey (red.), *The taxation of income from capital*, Washington (DC), 1969, blz. 185-222.

9) In de periode 1975-1981 steeg het aantal besloten vennootschappen van 83.678 tot 148.216. Deze toename van 77% die sterk werd bevorderd door de Aanpassingswet besloten vennootschappen staat tegenover een afname van het aantal open vennootschappen met 10% tot 4307.

10) In Efficiency effects of taxes on income from capital, in: M. Krzyzaniak (red.), *Effects of corporation income tax*, Detroit, 1966, blz. 107-117, heeft A.C. Harberger de welvaartskosten van de differentiële hoge belasting van eigen vermogen in de Verenigde Staten geschat op 0,5% van het bruto nationaal product. In navolging van Harberger maar met gebruikmaking van een geavanceerder model, komt J.B. Shoven, The incidence and efficiency effects of taxes on income from capital, *Journal of political economy*, 1976, blz. 1261-1283, op een percentage van 0,3.

In de vijfde en laatste plaats zullen de verstoringen van de beslissingen omtrent winstuitdeling, financieringsstructuur en rechtsvorm indirect ook een nadelige invloed hebben op het niveau en met name de kwaliteit van de nationale besparingen en investeringen 11).

Kenmerkend voor welvaartsverliezen, zoals hierboven genoemd, is dat indien zij worden geëlimineerd de economische positie van sommigen zal kunnen verbeteren zonder dat de positie van anderen behoeft te verslechteren. En daar gaat het bij economische ontwikkeling hoofdzakelijk om 12). Door de vennootschapsbelasting te integreren met de inkomstenbelasting zullen betere economische beslissingen worden genomen en zal het reële nationale inkomen toenemen.

Volledige integratie

De hierboven gesignaleerde verstoringen van het economische handelen zouden niet meer voorkomen indien de vennootschapsbelasting volledig zou worden geïntegreerd met de inkomstenbelasting van aandeelhouders. De vennootschap fungeert dan slechts als een *conduit*, een doorgeefluik, van het vennootschappelijke broninkomen. Voorbeeld 2 brengt dit tot uitdrukking. Voor de belastingheffing is het irrelevant of wel of geen winst wordt uitgedeeld (evenals b.v. onder de inkomstenbelasting het geval is bij een vennootschap onder firma). De winst vóór vennootschapsbelasting (f. 300) wordt geheel bij aandeelhouders belast en de voorgegeven vennootschapsbelasting (f. 150) is volledig verrekenbaar met de inkomstenbelasting. De effectieve tarieven zijn dan ook gelijk aan de respectievelijke schijventarieven; van enige overbelasting is geen sprake.

Voorbeeld 2. Volledige integratie

A. Vennootschapsniveau			
1. Winst vóór Vpb		300	
2. Vpb: 50%-voorheffing (1×2)		150	
B. Aandeelhoudersniveau			
3. IB-schijventarief	30%		70%
4. Toegerekende winst (1)		300	300
5. IB (3×4)		90	210
6. Voorheffing (2)		150	150
7. Netto belasting (5-6)		-60	60
C. Gecombineerde druk			
8. Totale belasting (5 of 2+7)	90		210
9. Effectief tarief (8:1)	30%		70%
10. Overbelasting [(9-3):3]	0%		0%
11. Belastingverlichting [(klassieke overbelasting - 10) : klassieke overbelasting]	100%		100%

In de theorie van het inkomensbegrip is volledige integratie de enig juiste behandeling van uitgedeelde en ingehouden vennootschapswinst 13). Het nogal eens ter ondersteuning van het klassieke stelsel gehanteerde argument dat vennootschappen zelfstandige lichamen zijn en aandeelhouders veelal niet meer dan achtergestelde crediteuren doet daar in het geheel niet aan af. Qua aard en functie verschilt vennootschappelijk broninkomen immers niet van ander kapitaalinkomen zoals rente, huur of pacht. Beide vormen van inkomen dienen gelijk te worden behandeld. Het beginsel van de horizontale gelijkheid staat een dubbele heffing op uitgedeelde vennootschapswinst niet toe, noch, zo dient daaraan te worden toegevoegd, een mogelijke voorkeursbehandeling van ingehouden winst 14).

Volledige integratie van vennootschaps- en inkomstenbelasting is technisch echter (nog) niet uitvoerbaar 15). Bij grote, open vennootschappen zal het onmogelijk zijn de aanspraak van iedere aandeelhouder op de ingehouden winst precies vast te stellen. Om enkele complicaties te noemen: het boekjaar van de onderneming behoeft niet samen te vallen met het kalenderjaar waarover de aandeelhouder in het algemeen zal worden belast; praktisch ondoenlijke *pro-rata*-berekeningen moeten worden gemaakt indien een aandeel in de loop van het jaar wordt gekocht of verkocht, en door de belastingadministratie aangebrachte correcties op de aangifte voor de vennootschapsbelasting of opgelegde navorderingsaanslagen zullen ook tot bijstellingen van de aanslagen van aandeelhouders moeten leiden. En hoe moeten b.v. compensabele verliezen worden verwerkt of cumulatief-prefereerde aandeelhouders worden behandeld?

Integratie van uitgedeelde vennootschapswinsten

Nu het ideaal van volledige integratie (nog) niet bereikbaar is, maar het nochtans van groot belang moet worden geacht de verstoringen van het economische gedrag van vennootschappen en aandeelhouders zoveel mogelijk terug te dringen, hebben fiscaal-economen en anderen er voor gepleit tenminste de vennootschapsbelasting over *uitgedeelde winst* met de inkomstenbelasting van aandeelhouders te integreren. Hoewel daarmee niets wordt gedaan aan de te hoge of te lage druk op ingehouden winst, zal de heffing over uitgedeelde winst zodoende wel in overeenstemming met het marginale schijventarief van aandeelhouders plaatsvinden. Bovendien is er op gewezen dat volledige integratie dan praktisch toch grotendeels kan worden bereikt indien het toptarief van de inkomstenbelasting tevens gelijk gemaakt zou worden aan het proportionele tarief van de vennootschapsbelasting. Aandeelhouders met een laag inkomen zouden dan op winstuitdeling aandringen, terwijl aandeelhouders met een hoog inkomen geen voordeel meer bij winstinhouding zouden hebben 16).

Schema 1 geeft de verschillende mogelijkheden aan om de dubbele druk op uitgedeelde vennootschapswinsten te verlichten. Het blijkt dat integratie op *vennootschapsniveau* kan plaatsvinden door die winsten òf met een lager tarief te treffen (stelsel met gesplitst tarief), òf hen aftrekbaar te stellen voor de bepaling van het belastbare bedrag (dividendaftrekstelsel). De dubbele druk kan ook op *aandeelhoudersniveau* worden verlicht door òf dividendinkomen vrij te stellen van inkomstenbelasting (dividendvrijstellingsmethode), òf door toe te staan dat de vennootschapsbelasting die aan de uitgedeelde winst kan worden toegerekend wordt verrekend met de inkomstenbelasting van aandeelhouders (verrekeningsstelsel).

Deze vormen van verlichting van dubbele druk worden in het vervolg van dit artikel besproken. Evenals in voorbeeld 1 (klassieke stelsel) en voorbeeld 2 (volledige integratie) wordt in de gestileerde cijfermatige illustraties uitgegaan van een winst vóór vennootschapsbelasting van f. 300 en een algemeen tarief van de vennootschapsbelasting van 50%. Aangenomen wordt dat het de bedoeling is de dubbele druk voor alle aandeelhouders met 40%

11) In Corporate tax integration: the estimated effects on capital accumulation and tax distribution of two integration proposals, *National Tax Journal*, 1977, blz. 37-52, tonen M.S. Feldstein en D. Frisch aan dat het welvaartsverlies van inferieure investeringsbeslissingen ten gevolge van de door de belasting geïnduceerde voorkeur voor winstinhouding en vreemd vermogen belangrijk groter is dan enigerlei positief effect op het volume van de vennootschappelijke besparingen en investeringen dat van het klassieke stelsel uitgaat. Dit is ook de conclusie van een recente studie van D. Fullerton, e.a. getiteld: Corporate tax integration in the United States: A general equilibrium approach. *American Economic Review*, 1981, blz. 677-691, waarin wordt aangetoond dat het EG-type van verlichting van de dubbele druk (het verrekeningsstelsel; zie hieronder), evenals drie andere alternatieven, significante statische en dynamische welvaartsvoordelen oplevert.

12) Vergelijk J.A. Schumpeter, *The theory of economic development*, New York, 1961, blz. 68: „development consists primarily in employing existing resources in a different way, in doing new things with them, irrespective of whether those resources increase or not.”

13) Voor een korte uiteenzetting van de theorie van het inkomensbegrip en een verschillenanalyse t.o.v. het in de Nederlandse Wet op de inkomstenbelasting gehanteerde bronnenstelsel, zie S. Cnossen, *Agenda for income tax reform in the Netherlands*, *Public finance* (Festschrift Carl S. Shoup), 1982, blz. 206-223.

14) Het begrip „dubbele belasting” is pejoratief in die zin dat vennootschappelijk broninkomen mogelijkerwijs wordt onderbelast indien de winst in het geheel niet of slechts ten dele wordt uitgedeeld. Zou in voorbeeld 1 geen winst worden uitgedeeld dan zou de overbelasting 67% in de 30%-schijf bedragen, maar zou het vennootschappelijke broninkomen 29% worden onderbelast in de 70%-schijf. Zou de helft van de winst na vennootschapsbelasting worden uitgedeeld, dan zou de aandeelhouder in de 30%-schijf voor 92% worden overbelast, maar zou de aandeelhouder in de 70%-schijf ruwweg naar het bij hem passende marginale schijventarief worden getroffen.

15) Goede aanzetten daartoe worden echter gemaakt in Royal Commission on Taxation (Carter Commission), *Report* (Ottawa, 1966), hfst. 19; en Department of the Treasury, *Blueprints for basic tax reform*, Washington (DC), 1977, blz. 68-75.

16) Voor deze „integration-by-the-back-door”, zie McLure, op.cit., blz. 219-223.

te verlichten, gemeten ten opzichte van de klassieke overbelasting in voorbeeld 1. Dit kan zowel onder het stelsel met gesplitst tarief, het dividendafrekestelsel, als het verrekeningsstelsel worden bewerkstelligd, maar niet onder de in Nederland vigerende dividend-vrijstellingsmethode. Omdat het over dubbele druk van uitgedeelde vennootschapswinsten gaat, blijft de fiscale behandeling van ingehouden winsten buiten beschouwing. Dit heeft overigens geen invloed op de resultaten, indien wordt verondersteld dat de stelselkeuze het uitdelingspercentage niet regardeert. Zulks is aannemelijk indien er van wordt uitgegaan dat vennootschapsbesturen hun uitdelingsbeleid baseren op de gecombineerde druk van vennootschaps- en inkomstenbelasting. De voorwaarden waaronder de verschillende stelsels tot een uniforme verlichting van dubbele druk leiden zijn in de appendix van dit artikel geformaliseerd; daarbij is ook met de ingehouden winst rekening gehouden.

Stelsel met gesplitst tarief

Voorbeeld 3 presenteert de werking van het eerste alternatief: een stelsel met gesplitst tarief waaronder de uitgedeelde vennootschapswinst naar een lager tarief, i.c. 30, wordt belast dan de ingehouden winst. De na vennootschapsbelasting resterende winst van f. 210 wordt vervolgens uitgedeeld en komt op aandeelhoudersniveau terecht in een schijventarief δ f van 30% (f. 63 belasting) δ f van 70% (f. 147 belasting). De gecombineerde druk (regel 6) blijkt nu f. 153, dan wel f. 237 te zijn en de effectieve tarieven 51%, dan wel 79%. Wordt ten slotte de hieraan gerelateerde overbelasting vergeleken met de overbelasting die optreedt onder het klassieke stelsel, dan blijkt de dubbele druk met het gestelde percentage van 40 te zijn verlicht.

Het stelsel met gesplitst tarief gold vóór 1977 in de Bondsrepubliek en is thans nog van toepassing in Japan, Oostenrijk en Israël. Het zal duidelijk zijn dat het lagere tarief van het stelsel twee uitersten kent:

- een nul-tarief, hetgeen impliceert dat alleen de ingehouden winst met vennootschapsbelasting wordt getroffen (de dubbele druk wordt dan geheel verlicht); en
- een 50%-tarief hetgeen het stelsel gelijk maakt aan het eerder besproken klassieke stelsel.

Het is ook mogelijk het tarief voor de uitgedeelde winst lager te stellen naarmate de uitgedeelde winst als fractie van de totale winst groter is. Verder zou het lagere tarief kunnen worden beperkt tot een z.g. normaal of primair dividend of, meer algemeen, tot een bepaald gedeelte van de uitgedeelde winst.

Voorbeeld 3. Stelsel met gesplitst tarief

A. Vennootschapsniveau			
1. Winst vóór Vpb		300	
2. Vpb: 30% (1x2)		90	
B. Aandeelhoudersniveau			
3. IB-schijventarief	30%		70%
4. Dividendinkomen (1-2)	210		210
5. IB (3x4)	63		147
C. Gecombineerde druk			
6. Totale belasting (2+5)	153		237
7. Effectief tarief (6:1)	51%		79%
8. Overbelasting [(7-3):3]	70%		13%
9. Belastingverlichting [(klassieke overbelasting-8) : klassieke overbelasting]	40%		40%

Een in de Bondsrepubliek gebleken nadeel van het stelsel met gesplitst tarief is dat buitenlandse ondernemingen met binnenlandse dochters het hogere tarief op de ingehouden winst konden ontgaan door de winst eerst geheel uit te delen en vervolgens in de eigen dochter te herinvesteren. Het effect trad niet op indien andere landen, zoals de Verenigde Staten, ook vennootschapsbelasting heven over uit de Bondsrepubliek overgemaakte winsten onder verrekening van de daarover naar het lagere tarief geheven vennootschapsbelasting; immers, de niet in de Bondsrepubliek betaalde vennootschapsbelasting werd zodoende door de buitenlandse fiscus bijgeheven. Maar afgezien van de vraag of dit wel in overeenstemming was met de bedoeling van de Duitse wetgever, kon dit effect op zijn beurt worden ontgaan door een Zwitserse of Nederlandse vennootschap tussen de dochter en de moeder te schakelen. Als remedie heeft de Bondsrepubliek geprobeerd de

dividendbelasting met betrekking tot aan buitenlandse aandeelhouders uitgekeerde dividenden te verhogen, maar dit vereiste een wijziging van reeds afgesloten verdragen ter voorkoming van dubbele belasting - immer een moeizame weg.

Dividendafrekestelsel

De tweede manier om de dubbele druk op vennootschapsniveau te verlichten bestaat uit het geheel of gedeeltelijk aftrekbaar stellen van uitgedeelde winst. Voorbeeld 4 laat zien hoe het dividendafrekestelsel functioneert. Om de dubbele druk met 40% te verlichten moet $\frac{2}{3}$ van de voor uitdeling bestemde winst aftrekbaar worden gesteld voor de bepaling van het belastbare bedrag voor de vennootschapsbelasting. Verder zijn de belastingheffing op aandeelhoudersniveau en de berekening van de gecombineerde druk gelijk aan die van het stelsel met gesplitst tarief. Ook nu zijn de uitersten weer interessant. Zou het dividend in zijn geheel aftrekbaar zijn dan wordt, evenals bij een nul-tarief onder het stelsel met gesplitst tarief, alleen de ingehouden winst op vennootschapsniveau belast. En zou de dividendafrekestelsel nihil bedragen, dan is het effect weer gelijk aan het klassieke stelsel.

Voorbeeld 4. Dividendafrekestelsel

A. Vennootschapsniveau			
1. Winst vóór uitdeling		300	
2. Dividendafrekestelsel ($\frac{2}{3} \times 1$)		120	
3. Winst vóór Vpb (1-2)		180	
4. Vpb: 50% (3x4)		90	
B. Aandeelhoudersniveau			
5. IB-schijventarief	30%		70%
6. Dividendinkomen (1-4)	210		210
7. IB (5x6)	63		147
C. Gecombineerde druk			
8. Totale belasting (4+7)	153		237
9. Effectief tarief (8:1)	51%		79%
10. Overbelasting [(9-5):5]	70%		13%
11. Belastingverlichting [(klassieke overbelasting-10) : klassieke overbelasting]	40%		40%

Een variant van het dividendafrekestelsel die in Nederland op een zekere aanhang kan rekenen, behelst het voorstel de aftrek te beperken tot een normaal of primair dividend (qua hoogte b.v. gelijk aan de rente op staatsobligaties); de vennootschapsbelasting wordt dan als een soort overwinstbelasting beschouwd. Grote moeilijkheden rijzen echter met betrekking tot de bepaling van de grondslag. Het geplaatste en gestorte aandelenkapitaal heeft alleen historische betekenis en behoeft in geen dele het bedrag te representeren dat aandeelhouders voor de verkrijging van hun aandelen hebben opgeofferd. Een andere grondslag, namelijk het totale eigen (fiscale) vermogen, impliceert dat het primaire dividend wordt berekend over een boekhoudkundige post die weinig of niets met het werkelijke eigen vermogen te maken behoeft te hebben. De faciliteit is feitelijk een willekeurige verlaging van het vennootschapsbelastingtarief welke varieert met de (boekhoudkundige) verhouding tussen eigen en totaal vermogen. Fiscalisten zullen hierin de 3/4%-vermogensaftrek herkennen die vanaf 1982 in Nederland geldt. Wat het vennootschapsaspect betreft, gaat het daarbij, zacht gezegd, om een zeer vreemde vorm van drukverlichting welke in de literatuur is gekwalificeerd als de „survival of the fittest” omdat zij ondernemingen met een relatief groot eigen vermogen bevoordeelt (17). En ten slotte is het ook mogelijk de faciliteit te beperken tot het dividend betaald op nieuw geëmitteerde aandelen. Maar hier bestaat natuurlijk het reële gevaar dat oud aandelenkapitaal wordt geliquideerd en omgezet in nieuwe emissies (18).

17) Zie J. Chown, *The reform of corporation tax*, Londen, 1971, blz. 11-14.
18) In 1979 is het American Law Institute met een voorlopige richtlijn gekomen (Income tax project, tentative draft no. 2, subchapter C: Corporate distributions) waarin een beperkte aftrek op vennootschapsniveau wordt voorgesteld voor dividenden op nieuw aandelenkapitaal, alsook een selectieve vennootschapsbelasting („corporate excise tax”) op terugbetalingen van kapitaal, om zodoende een evenwichtiger behandeling van dividend en rente te bewerkstelligen. Voor een zeer deskundige, niet enthousiaste kritiek en een vergelijking met het hierna te bespreken verrekeningsstelsel, verwijs ik naar A. Warren, *The relation and integration of individual and corporate income taxes*, *Harvard Law Review*, 1981, blz. 719-800, die tot de conclusie komt dat „imputation (verrekening, SC) is preferable in theory and workable in practice.”

Een belangrijk nadeel van het dividendafrekestelsel is dat de faciliteit ook automatisch ten goede komt aan buitenlandse aandeelhouders zonder dat bij hen naheffing in de vorm van (nationale) inkomstenbelasting kan plaatsvinden. Om dit te ondervangen zou de dividendbelasting voor naar het buitenland overgemaakte dividenden kunnen worden verhoogd, maar zoals de ervaring in de Bondsrepubliek duidelijk heeft gemaakt, zal het moeilijk zijn deze verhoging in verdragen ter voorkoming van dubbele belasting vastgelegd te krijgen. Een andere mogelijkheid is om geen aftrek toe te staan voor dividenden die worden betaald aan buitenlandse aandeelhouders; deze weg heeft Zweden gevolgd. Een laatste bezwaar van het dividendafrekestelsel is dat de vennootschapsbelasting niet kan dienen als middel ter controle van de juiste aangifte van dividendinkomen voor de inkomstenbelasting.

Dividendvrijstellingsmethode

Onder de eerste methode ter verlichting van de dubbele druk op aandeelhoudersniveau wordt het totale vennootschappelijke broninkomen (zonder rekening te houden met winstuitdelingen) aan het normale vennootschapsbelastingtarief onderworpen, maar wordt dividendinkomen vervolgens geheel of gedeeltelijk op aandeelhoudersniveau vrijgesteld. Een algehele vrijstelling geldt in Argentinië. In Nederland is een partiële vrijstelling van kracht voor de eerste f. 500 (f. 1000 i.g.v. participatiemaatschappijen) uit binnenlandse bron ontvangen dividenden. In de Verenigde Staten geldt een soortgelijke vrijstelling van \$ 100 (\$ 200 voor z.g. „joint returns”). Voorbeeld 5 toont de rekenkundige verwerking van de dividendvrijstellingsmethode.

Voorbeeld 5. Dividendvrijstellingsmethode

A. Vennootschapsniveau			
1. Winst vóór Vpb		300	
2. Vpb: 50% (1×2)		150	
B. Aandeelhoudersniveau			
3. IB-schijventarief	30%		70%
4. Totale dividend (1-2)	150	150	
4. Vrijgesteld dividend	26		26 ^{a)}
6. Dividendinkomen (4-5)	124	124	
7. IB (3×6)	37	87	
C. Gecombineerde druk			
8. Totale belasting (2+7)	187	237	
9. Effectief tarief (8:1)	62%		79%
10. Overbelasting [(9-3):3]	108%		13%
11. Belastingverlichting [(klassieke overbelasting-10) : klassieke overbelasting]	8%		40%

^{a)} Het vrijgestelde dividend is berekend door, evenals in de andere voorbeelden, uit te gaan van een totale belasting van f. 237 in de 70%-schijf (regel 8) en daarna terug te rekenen naar een bedrag aan vrijgesteld dividend van f. 26. Vervolgens is voor de aandeelhouder in de 30%-schijf een zelfde bedrag aan vrijgesteld dividend aangehouden, op basis waarvan ten slotte de gecombineerde-drukcijfers voor de 30%-schijf zijn berekend.

Het grootste bezwaar van de dividendvrijstellingsmethode is dat de drukverlichting regressief is verdeeld: het voordeel neemt af met het inkomen. Het voorbeeld toont dit duidelijk aan. Een belastingverlichting van 40% voor de aandeelhouder in de 70%-schijf bedraagt slechts 8% in de 30%-schijf. In wezen wordt het doel van de faciliteit (verlichting van de dubbele druk) hier vermengd met het doel van het progressieve schijventarief (toeneming van de belastingdruk sneller dan het inkomen). De dividendvrijstellingsmethode dient daarom als een onbillijke, ongestructureerde tegemoetkoming van de hand te worden gewezen (19). Het voordeel van de verlichting dient in gelijke mate aan iedere aandeelhouder toe te komen ongeacht zijn marginaal schijventarief; matiging van de progressie – op zich wellicht het overwegen waard om besparingen te bevorderen – is een tariefkwestie die op haar eigen merites moet worden beoordeeld.

Dit afwijzende oordeel geldt ook ten aanzien van z.g. *Monory-voorstellen* waaronder, naar Frans voorbeeld, een bepaald netto bedrag besteed voor de aankoop van eventueel nieuw-geëmitteerde aandelen aftrekbaar wordt gesteld voor de inkomstenbelasting. In Frankrijk is deze faciliteit nauwelijks van invloed geweest op het volume van aandelenemissies of op het aantal aandeelhouders, met name indien wordt beseft dat 75% van de nieuwe aandeelhouders de voorkeur gaf aan belegging in participatiemaatschappijen, de z.g. *Sicav's-Monory*. Bovendien hebben kleine en middelgrote vennootschappen veelal geen baat bij dit soort maatregelen (20). Evenals bij de vermogensaftrek en de

dividendvrijstelling is eerder sprake van symptoombestrijding dan van een duurzame, structurele verbetering van het beleggings- en investeringsklimaat. Omdat zij niet alomvattend zijn, kunnen partiële, selectieve maatregelen nooit zo doeltreffend zijn als een rechtstreekse, algemene eliminatie van de dubbele druk zelf.

Verrekeningsstelsel

Van alle stelsels ter verlichting van de dubbele belastingdruk op uitgedeelde vennootschapswinsten is het verrekeningsstelsel verreweg het belangrijkste. Zeven van de tien EG-lidstaten hebben dit stelsel in de afgelopen twintig jaar ingevoerd; Canada heeft het ook en de Japanse inkomstenbelasting staat eveneens gedeeltelijke verrekening toe. Zoals voorbeeld 6 laat zien wordt verrekening bereikt door de aandeelhouder te verplichten het door hem ontvangen netto dividend (i.c. f. 150) te bruten met de daaraan toe te rekenen vennootschapsbelasting (f. 60). Het aldus gebruteerde dividend (f. 210) wordt daarna bij zijn overige inkomen gevoegd en onderworpen aan de progressieve inkomstenbelasting. De daaruit resulterende bruto belasting (f. 63 dan wel f. 147) wordt vervolgens verminderd met de vennootschapsbelasting waarmee het netto dividend eerder was gebruteerd. Het saldo vormt de netto te betalen (of terug te geven) belasting. Indien de vennootschapsbelasting volledig verrekenbaar is, werkt het verrekeningsstelsel derhalve op precies dezelfde wijze als andere voorheffingen, zoals de dividend- of de loonbelasting.

Voorbeeld 6. Verrekeningsstelsel

A. Vennootschapsniveau			
1. Winst vóór Vpb		300	
2. Vpb: 50% (1×2)		150	
B. Aandeelhoudersniveau			
3. IB-schijventarief	30%		70%
4. Netto dividend (1-2)	150		150
5. Te bruten Vpb ($\frac{2}{5} \times 4$)	60		60
6. Dividendinkomen (4+5)	210		210
7. IB (3×6)	63		147
8. Belastingafrek (5)	60		60
9. Netto belasting (7-8)	3		87
C. Gecombineerde druk			
10. Totale belasting (2+9)	153		237
11. Effectief tarief (10:1)	51%		79%
12. Overbelasting [(11-3):3]	70%		13%
13. Belastingverlichting [(klassieke overbelasting-12) : klassieke overbelasting]	40%		40%

Met uitzondering van Japan, volgen alle verrekeningslanden de bruteringsmethode. Zou de vennootschapsbelasting verrekenbaar zijn met de inkomstenbelasting die over het netto-ontvangen dividend verschuldigd is, dan zou, evenals onder de dividendvrijstellingsmethode, het voordeel van de verlichting afnemen met het inkomen. Verder is van belang dat de Bondsrepubliek volledige verrekening toestaat, maar dat in andere EG-landen met een verrekeningsstelsel slechts een gedeelte van de aan de uitgedeelde winst klevende vennootschapsbelasting mag worden verrekend met de inkomstenbelasting van de aandeelhouder. Partiële verrekening, zoals in voorbeeld 6, is natuurlijk minder kostbaar voor de schatkist.

Sommige landen staan geen belastingafrek voor de inkomstenbelasting toe indien en voor zover daar geen nationale vennootschapsbelasting tegenover staat. Zij heffen daarom een compenserende belasting op vennootschapsniveau op dividenden uitgedeelde uit vrijgestelde winsten, zoals deelnemingsdividenden ontvangen van buitenlandse dochterondernemingen. Om het effect

19) Het bezwaar van de regressieve verdeling van de verlichting geldt natuurlijk niet indien de inkomstenbelasting naar een uniform tarief zou worden geheven. In Zuid-Afrika wordt het regressieve effect ondervangen door de vrijstelling te verminderen naarmate het inkomen stijgt. Zo is bij een inkomen van Rand 2.600 het gehele dividend vrij, maar bij een inkomen van Rand 4.600 bedraagt de vrijstelling nog slechts 1/3 van het bruto dividendinkomen.

20) Voor een uitstekende analyse verwijs ik naar H.C. van 't Hoff, De effecten van de Wet Monory op de kapitaalmarkt en op de financiering van ondernemingen, doctoraal-scriptie, Economische Faculteit, Erasmus Universiteit Rotterdam, mei 1983. Van 't Hoff komt tot het oordeel uit dat „de conclusie van vele media dat de Wet Monory het beursklimaat sterk heeft verbeterd, ... derhalve onjuist (is)”.

van deze belasting echter te matigen, hebben zij tevens bepaald dat dit soort winsten geacht worden het laatst te zijn uitgedeeld, m.a.w. de belasting behoeft niet te worden betaald indien het dividend door normaal belaste winst wordt gedekt. Bijzonderheden over de verrekeningsstelsels in de zeven EG-landen en het harmonisatievoorstel van de EG-Commissie zijn te vinden in schema 2 21).

Schema 2. Verrekeningsstelsels in de EG, 1983

Lidstaat	Jaar van invoering	Tarief vennootschapsbelasting a)	Belastingaftrek in procenten van			Compenserende belasting	Volgorde winst-uitdelingen d)
			Vennootschapsbelasting b)	Bruto dividend c)	Netto dividend c)		
België	1962	45	62,3	33,8	51	geen	niet nodig
Frankrijk	1965	50	50	33,3	50	ja	hifo
Verenigd Koninkrijk	1973	52	39,6	30	42,9 (3/7) e)	ja	hifo
Ierland	1976	50	42,9	30	42,9	ja	hifo
Bondsrepubliek	1977	56/36	100	36	56,2 (9/16)	ja	hifo
Denemarken	1977	40	37,5	20	25	geen	niet nodig
Italië	1977	30	54,4	18,9	23,3	geen	niet nodig
EG-Commissie	1975	45-55	55-45	31-35,5	45-55	ja	hifo

Bron: S. Cnossen, Het verrekeningsstelsel in de EG. *Weekblad voor Fiscaal Recht*, nr. 5548, 10 juni 1982, blz. 620-621.

a) Naast het algemene tarief heffen de meeste landen lagere tarieven op winsten van geringe omvang, op vermogenswinsten, of m.b.t. speciaal aangewezen lichamen, en in sommige gevallen hogere tarieven op buitenlandse vennootschappen.

b) Indien het tarief van de vennootschapsbelasting gelijk is aan t en de belastingaftrek in procenten van het netto dividend gelijk aan q, dan is de belastingaftrek in procenten van de vennootschapsbelasting gelijk aan:

$$q \frac{(1-t)}{t}$$

c) Indien de belastingaftrek in procenten van het netto dividend gelijk is aan q, dan is de belastingaftrek in procenten van het bruto dividend gelijk aan:

$$\frac{q}{1+q}$$

d) De belangrijkste regel luidt „highest-in-first-out” (hifo) m.b.t. normale t.o.v. vrijgestelde of gedeeltelijk belaste winst. Daarnaast geldt een „last-in-first-out” (lifo) regel m.b.t. lopende t.o.v. ingehouden winst; en een „first-in-first-out” (fiffo) regel m.b.t. ingehouden winsten.

e) De Ierse regering overweegt de belastingaftrek als fractie van het netto dividend tot 7/13 te verhogen.

De meeste integratie-landen geven de voorkeur aan het verrekeningsstelsel, omdat – in tegenstelling tot het stelsel-met-gesplitst-tarief en het dividendaftrekstelsel – buitenlandse aandeelhouders niet automatisch in de drukverlichting delen. De belastingaftrek waarop zij aanspraak zouden kunnen maken, dient door middel van verdragen ter voorkoming van dubbele belasting te worden geregeld en dit versterkt natuurlijk de onderhandelingspositie van het land dat het verrekeningsstelsel heeft ingevoerd. In verdragspolitieke onderhandelingen is in het algemeen het uitgangspunt dat het bronland de binnenlandse belastingaftrek eveneens verstrekt aan buitenlandse portfolio-aandeelhouders die vervolgens of het totaal ontvangen cash-dividend (inclusief belastingaftrek) aangeven voor hun eigen inkomstenbelasting of het gebruteerde dividend aangeven, maar daarna de belastingaftrek in mindering brengen op hun inkomstenbelasting 22).

Wat doet Nederland?

Het standpunt van achtereenvolgende bewindslieden over de meest wenselijke verhouding tussen vennootschaps- en inkomstenbelasting is nogal eens veranderd. Ten tijde van de indiening van het ontwerp-van-Wet op de vennootschapsbelasting in 1960 spraken Zijlstra en Van den Berge zich uit voor een stelsel met gesplitst tarief op grond van het argument dat de kapitaalmarkt daardoor beter zou kunnen functioneren. Vervolgens gaven de bewindslieden Vondeling en Hoefnagels in 1965 in een brief aan de Tweede Kamer te kennen dat zij met een voorstel tot invoering van een beperkt verrekeningsstelsel naar Frans model zouden komen (door de val van het kabinet-Cals werd het voorstel niet ingediend). In 1970 pleitten Witteveen en Grapperhaus echter voor handhaving van het klassieke stelsel, omdat een verrekeningsstelsel met compenserende belasting de positie van Nederlandse multinationale ondernemingen op internationale kapitaalmarkten zou kunnen schaden. In het verlengde daarvan moet ook de voorkeur worden gezien van de Commissie-Wagner voor een

verhoging van de vermogensaftrek op ondernemingsniveau (een standpunt dat wordt gesteund door de binnenvetters (bv's) onder de vennootschappen), of het voorstel van een interdepartementale werkgroep voor invoering van een z.g. Monory-aftrek op aandeelhoudersniveau.

Op grond van de resultaten van het empirisch onderzoek dat is verricht (zie boven), kom ik echter tot de conclusie dat een verlichting van de dubbele druk de voorkeur verdient. Ter versterking van de eigen-vermogenspositie van vennootschappen, welke de hoogste prioriteit verdient 23), is het essentieel dat dividend fiscaal op gelijke wijze wordt behandeld als rente. Tevens is het wenselijk dat de fiscale privilegering van de bv-vorm wordt geneutraliseerd, terwijl rekening dient te worden gehouden met de bijzondere positie van multinationals en holdingmaatschappijen. Op grond van deze overwegingen kom ik tot de volgende conclusies en aanbevelingen:

- Indien er middelen beschikbaar worden gesteld voor een verlaging van de lasten van het bedrijfsleven, is het essentieel dat zij daar worden aangewend waar het belastingstelsel economische beslissingen verstoort. De dubbele druk is zo'n verstoring. Verlichting zal de kapitaalmarkt beter doen functioneren, omdat zij:
 - winstuitdeling stimuleert waardoor investeringen in nieuwe activiteiten met een hoger rendement zullen worden gefaciliteerd en het concurrentieklimaat zal worden verbeterd;
 - de door de belastingheffing veroorzaakte discriminatie van eigen vermogen ongedaan maakt omdat dividend op dezelfde voet wordt behandeld als rente, waardoor de voorkeur voor vreemd vermogen zal afnemen, evenals de daarmee gepaard gaande toegenomen kans op faillissement; en
 - de allocatie van kapitaal tussen vennootschaps- en niet-vennootschapssector verbetert en de door de belasting veroorzaakte voorkeur voor niet-geëigende ondernemingsvormen elimineert.
- De tot nu toe ingevoerde of voorgestelde maatregelen kunnen de toets van de wetenschappelijke kritiek niet doorstaan:
 - verlaging van het tarief van de vennootschapsbelasting spekt buitenlandse schatkisten en verergert de verstoringen van het klassieke stelsel die moeten worden toegeschreven aan het verschil ten opzichte van de hogere schijventarieven van de inkomstenbelasting;
 - vrijstelling van een z.g. primair dividend, evenals de vigerende vermogensaftrek wat de vennootschapssector betreft, is niet meer dan een willekeurige verlaging van de vennootschapsbelasting welke varieert met de grootte van de fiscaal-boekhoudkundige post (sic!): „eigen vermogen”;

21) Voor een gedetailleerde analyse van de verschillende verrekeningsstelsels waaronder ook de regelingen m.b.t. intervennootschappelijke dividenden en buitenlandse aandeelhouders, zie S. Cnossen, *Het verrekeningsstelsel in de EG*, op.cit., blz. 617-623.

22) Nadelige gevolgen voor de schatkist maken verrekeningslanden terughoudend ten aanzien van de reciprociteit van belastingafrekken voor buitenlandse directe investeringen. In dit geval zou de middelenderving echter door het bronland kunnen worden vergoed overeenkomstig de vereffeningregeling voorgesteld in de EG-richtlijn van 1975. Onder deze regeling is de aan een winstuitdeling van een dochter klevende belastingaftrek alleen met de vennootschapsbelasting van de moeder verrekenbaar indien zij de winst doorsluit naar haar aandeelhouders. De belastingaftrek zou gelijk moeten zijn aan de aftrek in het bronland dat de kosten daarvan zou moeten dragen. M.a.w., het bronland zou het geïntegreerde deel van zijn vennootschapsbelasting afstaan en het woonplaatsland zou geen aftrek van belasting behoeven te verlenen ten koste van de eigen schatkist voor een stuk vennootschapsbelasting dat het niet zou hebben geïnd. Het beginsel van de kapitaaluitvoerneutraliteit en het nondiscriminatiecriterium worden zodoende niet geschonden, terwijl de middelenderving op een billijke wijze tussen de bij de verrekening betrokken landen wordt verdeeld.

23) In *Ondernemingsfinanciering en overheidssteun*, Leiden, 1981, blz. 51-53, schat S.W. Douma het tekort aan eigen vermogen bij niet-financiële lichamen in de periode 1973-79 op ongeveer f. 30 mrd. Op grond van een eenvoudige extrapolatie van de gemiddelde jaarlijkse groei van het gezamenlijke balanstotaal van ter beurze genoteerde industriële ondernemingen, raamt Van 't Hoff, op.cit., blz. 69, de jaarlijks benodigde additionele behoefte aan eigen vermogen op ongeveer f. 6,5 mrd.

- c. de reeds ingevoerde dividendvrijstelling, evenals de voorgestelde Monory-aftrek, is onbillijk omdat het voordeel van de faciliteit afneemt met het inkomen. Verlichting van de dubbele druk dient gelijkelijk aan alle inkomensklassen ten goede te komen. Het aftrekbaar stellen van het aankoopbedrag van aandelen is een ad-hoc-maatregel die niet in een structurele verbetering van de kapitaalmarkt resulteert.
3. Een uniforme verlichting van de dubbele druk kan zowel onder het stelsel met gesplitst tarief, het dividendafrekstelsel, als het verrekeningsstelsel worden bereikt. Het verrekeningsstelsel verdient de voorkeur omdat buitenlandse aandeelhouders niet automatisch in de drukverlichting delen (zonder dat naheffing kan plaatsvinden) en omdat de verrekenbare vennootschapsbelasting als controle op de naleving van de inkomstenbelasting kan dienen. Het verrekeningsstelsel kan de Nederlandse positie bij onderhandelingen over verdragen ter voorkoming van dubbele belasting versterken. Van belang is dat zeven EG-lidstaten reeds een verrekeningsstelsel hebben.
4. Om de positie van Nederlandse multinationale ondernemingen op internationale kapitaalmarkten niet te schaden zou het verrekeningsstelsel zonder compenserende belasting kunnen worden ingevoerd. Om het effect van deze faciliteit niet onnodig te verruimen, zou bij de fiscale verdragspolitiek moeten worden gestreefd naar een beperking van de deelnemingsvrijstelling voor buitenlandse dochterondernemingen tot die landen waar de vennootschapsbelasting grosso modo naar hetzelfde tarief wordt geheven als in Nederland (24). Ook zou het mogelijk zijn de compenserende belasting wel in te voeren, maar haar direct te restitueren met betrekking tot buitenlandse aandeelhouders die hun woonplaats in een andere verdragsstaat hebben.
5. Indien wordt besloten het verrekeningsstelsel in te voeren is er veel voor te zeggen de aan winstuitdelingen klevende vennootschapsbelasting volledig te laten verrekenen met de inkomstenbelasting van aandeelhouders, zoals in de Bondsrepubliek geschiedt. Om de verlichting ten dele op vennootschapsniveau te verstrekken en restituties te vermijden zou kunnen worden overwogen uitgedeelde winsten tevens naar een lager tarief, b.v. van 30%, te belasten dan ingehouden winsten. De verlichting van de dubbele druk zou zodoende zowel ten goede komen aan aandeelhouders als aan vennootschappen.
6. Indien de aan de uitgedeelde winst klevende vennootschapsbelasting volledig verrekenbaar is met de inkomstenbelasting, zal die winst worden belast naar het marginale tarief van aandeelhouders, d.w.z. zij zal op gelijke voet worden behandeld met ander kapitaal- en arbeidsinkomen. De verstoringen zullen zijn geëlimineerd. De ingehouden winst blijft evenwel onderworpen aan het proportionele tarief van de vennootschapsbelasting, m.a.w. de prikkel tot winsthouding blijft bestaan indien dit tarief lager is dan het hoogste schijventarief van de inkomstenbelasting. Voor een wezenlijke hervorming van de verhouding vennootschaps-/inkomstenbelasting is het van groot gewicht dat dit verschil wordt verkleind. De meeste verstoringen zouden worden opgeheven indien, zoals in de Bondsrepubliek, het hoogste schijventarief van de inkomstenbelasting gelijk zou zijn aan het tarief van de vennootschapsbelasting. Voor Nederland zou daarbij aan een niveau van 50% kunnen worden gedacht.

Slotopmerking

De wetgevende arbeid op fiscaal gebied van de laatste jaren doet vermoeden dat, in tegenstelling tot vroeger, meer aandacht wordt geschonken aan partijpolitieke overwegingen dan aan het bevorderen van nationale economische belangen. Hoewel begrijpelijk in het licht van de (te) hoge belastingdruk, moet dit worden betreurd. Economische belangen zijn gediend met brede, onduidelijke maatstaven van heffing en fiscale structuren waarbij verstoringen van het economische handelen zoveel mogelijk worden voorkomen. Politieke voorkeuren voor hoge of lage belastingen kunnen dan via tariefzettingen worden geëffectueerd. In plaats van deze of gene „lofwaaardige” activiteiten aan te moe-

digen, zou de fiscale wetgever er beter aan doen zich neutraler, marktconformer, op te stellen, in casu t.a.v. de winstuitdelingsbeslissing, de financieringsstructuur, en de keuze van de rechtsvorm voor de onderneming. Er zijn aanwijzingen dat de bedrijvigheid hiermee meer gebaat is dan met het soort ad-hoc-concessies dat thans in zwang is. Het nut van bijzondere tegemoetkomingen moet worden aangetoond. Gebeurt dit niet, dan geldt ook in het fiscale de wet van de politieke ironie: bijna alles wat wij doen om mensen te helpen schaadt hen, en bijna alles wat wij doen om hen te schaden helpt hen.

S. Cnossen

Appendix

Equivalentie van integratiestelsels

Indien:

- W = totale vennootschappelijke winst vóór winstuitdeling en vennootschapsbelasting (Vpb);
 W' = voor uitdeling beschikbare winst vóór Vpb en vóór dividendafrek onder het dividendafrekstelsel;
 t = uniform Vpb-tarief;
 t_i = Vpb-tarief ingehouden winst;
 t_u = Vpb-tarief uitgedeelde winst;
 D = netto(cash)-dividend onder het stelsel met gesplitst tarief en het dividendafrekstelsel;
 D' = netto(cash)-dividend onder het verrekeningsstelsel;
 G = gebruteerd dividend onder het verrekeningsstelsel;
 p = dividendafrek als fractie van W';
 q = belastingafrek als fractie van D';
 b = gewogen gemiddelde marginale schijventarief van aandeelhouders;
 T = totale belasting op vennootschappelijk broninkomen;
 E = $\frac{T}{W}$ = effectief tarief op vennootschappelijk broninkomen;

dan geldt voor het stelsel met gesplitst tarief:

$$W' = D + t_u \cdot W$$

$$= \frac{D}{1 - t_u}; \text{ en}$$

$$E = \frac{t_i(W - W') + t_u \cdot W' + b \cdot D}{W},$$

of na substitutie van W' door $\frac{D}{1 - t_u}$:

$$E = \frac{t_i \cdot W + [b - \frac{t_i - t_u}{1 - t_u}] D}{W}; \quad (1)$$

Tevens is onder het *dividendafrekstelsel*:

$$W' = D + t(W' - p \cdot W')$$

$$= \frac{D}{1 - t(1 - p)}$$

en

$$E = \frac{t(W - p \cdot W') + b \cdot D}{W},$$

of na substitutie van W' door $\frac{D}{1 - t(1 - p)}$:

$$E = \frac{t \cdot W + [b - \frac{t \cdot p}{1 - t(1 - p)}] D}{W}; \quad (2)$$

Bovendien geldt voor het *verrekeningsstelsel*:

24) Politiek schijnt een dergelijke gedragslijn (nog) geen aandacht te genieten; zie J.H. Christiaanse, Recente ontwikkelingen in het internationale belastingrecht, *ESB*, 15 juni 1983, blz. 534.

$$G = D' + q \cdot D'$$

d.w.z.

$$D' = \frac{G}{1+q}$$

en

$$E = \frac{t \cdot W - q \cdot D' + b \cdot G}{W}$$

of na substitutie van D' door $\frac{G}{1+q}$

$$E = \frac{t \cdot W + [b - \frac{q}{1+q}]G}{W} \quad (3)$$

Nu zullen (1), (2) en (3) aan elkaar gelijk zijn indien:

- a. $t_i = t$, d.w.z. het tarief over de ingehouden winst onder het stelsel met gesplitst tarief is gelijk aan het uniforme Vpb-tarief onder het dividendafrek- en het verrekeningsstelsel;
- b. $D = G$, d.w.z. het netto(cash)-dividend onder het stelsel met gesplitst tarief en het dividendafrekstelsel is gelijk aan het gebruteerde dividend onder het verrekeningsstelsel en
- c. $\frac{t_i - t_u}{1 - t_u} = \frac{t \cdot p}{1 - t(1 - p)} = \frac{q}{1 + q}$,

of na substitutie van t_i door t en herschikking: het tarief t_u , over de uitgedeelde winst onder het stelsel-met-gesplitst-tarief is gelijk aan $t(1 - p)$ onder het dividendafrekstelsel en ook gelijk aan $t(1 + q) - q$ onder het verrekeningsstelsel.

N.B. De belangrijkste veronderstelling die aan dit resultaat ten grondslag ligt is dat het uitdelingspercentage niet wordt beïnvloed door de stelselkeuze. Dit zal zo zijn indien vennootschapsbesturen gelijk gewicht toekennen aan belastingen op vennootschaps- dan wel op aandeelhoudersniveau.

Zouden zij de belastingbesparing op vennootschapsniveau echter belangrijker vinden, dan zou het uitdelingspercentage onder het stelsel met gesplitst tarief en het dividendafrekstelsel hoger kunnen zijn dan onder het verrekeningsstelsel. Verder wordt verondersteld dat aandeelhouders onder alle stelsels aan hetzelfde gewogen (naar rato van het aantal aandelen per aandeelhouder) gemiddelde marginale schijventarief, b , zijn onderworpen.

Alternatieve benadering

Onder het stelsel met gesplitst tarief dat vóór 1977 in de Bondsrepubliek van kracht was werd de Vpb over de uitgedeelde winst beschouwd als ingehouden winst en als zodanig belast. Indien het nominale tarief over de uitgedeelde winst t'_u is, kan het effectieve tarief, t_e , over de uitgedeelde winst als volgt worden bepaald:

$$t_e \cdot W' = t'_u \cdot W' + t_e(t_i - t'_u)W'$$

of na eliminatie van W' en herschikking

$$t_e = \frac{t'_u}{1 - (t_i - t'_u)} = \frac{t_i - (t_i - t'_u)}{1 - (t_i - t'_u)} \quad (4)$$

Onder het dividendafrekstelsel kan de dividendafrek (p) natuurlijk ook worden uitgedrukt als fractie van D , of als p' . Omdat per definitie $p \cdot W' = p' \cdot D$, zal na substitutie van W' door $\frac{D}{1 - t(1 + p)}$ gelden:

$$p = \frac{p'(1 - t)}{1 - t \cdot p'}$$

Het effectieve tarief $t_e = t(1 - p)$ over de uitgedeelde winst kan dan worden herschreven als:

$$t_e = \frac{t - t \cdot p'}{1 - t \cdot p'} \quad (5)$$

Onder het verrekeningsstelsel kan de belastingafrek (q) ook worden uitgedrukt als fractie van G , of als q' . Omdat per definitie $q \cdot D' = q' \cdot G$, zal na substitutie van D' door $\frac{G}{1 + q}$ gelden:

$$q = \frac{q'}{1 - q'}$$

Het effectieve tarief $t_e = t(1 + q) - q$ over de uitgedeelde winst is dan:

$$t_e = \frac{t - q'}{1 - q'} \quad (6)$$

Nu zullen de effectieve tarieven over de uitgedeelde winst onder de verschillende stelsels aan elkaar gelijk zijn indien (4) = (5) = (6), of:

$$\frac{t_i - (t_i - t'_u)}{1 - (t_i - t'_u)} = \frac{t - t \cdot p'}{1 - t \cdot p'} = \frac{t - q'}{1 - q'}$$

Dit zal het geval zijn indien:

- a. $t_i = t$, zoals eerder gememoreerd; en
- b. $t_i - t'_u = t \cdot p' = q'$, d.w.z. het verschil tussen het Vpb-tarief over de ingehouden winst en het Vpb-tarief, t'_u , over de uitgedeelde winst onder het stelsel met gesplitst tarief is gelijk aan het produkt van het uniforme Vpb-tarief en de dividendafrek als fractie van het netto(cash)-dividend onder het dividendafrekstelsel en tevens gelijk aan de belastingafrek als fractie van het gebruteerde dividend onder het verrekeningsstelsel. Toegepast op de voorbeelden in de tekst: $t'_u = 21,43\%$, zodat $t_e (= t_u) = 30\%$; en $t \cdot p' = q' = 28,57\%$.